

عنوان:

ارزشیابی برنامه آموزش مجازی و حضوری مبتنی بر الگوی فرایند موازی گسترده بر ترغیب معلمان بالای ۵۰ سال  
اداره آموزش و پرورش شهر رفسنجان جهت غربالگری سرطان کولورکتال

استاد راهنما:

دکتر مصطفی نصیرزاده

اساتید مشاور:

دکتر محسن رضائیان

دکتر مریم قاسمی نسب

دکتر حسن احمدی نیا

دانشجو:

منا حافظی بختیاری

شهریورماه ۱۴۰۴

شماره پایان نامه: ۴۳

#### چکیده

**مقدمه:** سرطان کولورکتال یکی از شایع ترین انواع سرطان در سراسر جهان به شمار می رود و یکی از مهم ترین چالش های نظام های سلامت است. مؤثرترین راه برای پیشگیری از بروز این سرطان یا کاهش مرگومیر ناشی از آن، شناسایی به موقع افراد در معرض خطر و ترغیب آنان به انجام غربالگری های منظم است. با این حال، پذیرش و انجام رفتارهای غربالگری، منجمله انجام تست فیت (FIT) یا آزمایش ایمونوشیمیایی مدفوع تحت تأثیر مجموعه ای از عوامل فردی، بین فردی و محیطی قرار دارد. آموزش سلامت به عنوان فرآیندی هدفمند برای ایجاد، اصلاح یا تثبیت رفتار، می تواند از طریق روش های حضوری یا مجازی اجرا شود و نقش مؤثری در ارتقای مشارکت افراد ایفا کند. در این میان، استفاده از نظریه ها و الگوهای رفتارشناسی سلامت، به ویژه در طراحی مداخلات آموزشی، به پژوهشگران کمک می کند تا با نگاهی نظام مند عوامل مؤثر بر رفتار را تحلیل نموده و برای مداخله و ارزشیابی، نقشه راه مشخصی ترسیم کنند. مدل فرایند موازی گسترده (Extended Parallel Process Model; EPPM) یکی از این چارچوب های نظری است که بر نقش ارزیابی تهدید و کارآمدی در تغییر رفتارهای پیشگیرانه تأکید دارد. با توجه به اهمیت موضوع، مطالعه حاضر با هدف "ارزشیابی اثربخشی برنامه های آموزش حضوری و مجازی مبتنی بر مدل فرایند موازی گسترده بر ترغیب معلمان بالای ۵۰ سال به انجام غربالگری سرطان کولورکتال در شهر رفسنجان" انجام شد و یافته های آن در اختیار آموزش و پرورش و معاونت بهداشت قرار گرفت.

**مواد و روشها:** این پژوهش یک مطالعه تجربی با طرح سه‌گروهی (آموزش حضوری، آموزش مجازی و گروه کنترل) به صورت پیش‌آزمون - پس‌آزمون بود. جامعه هدف شامل کلیه معلمان بالای ۵۰ سال شاغل در اداره آموزش و پرورش شهر رفسنجان بودند. پس از اخذ مجوزهای لازم، دریافت کد اخلاق پژوهش و هماهنگی با مسئولان مربوطه، فهرست معلمان واجد شرایط دریافت شد. بر اساس برآورد حجم نمونه، ۲۶۴ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب گردیدند. پس از تماس تلفنی، توضیح اهداف پژوهش و اخذ رضایت آگاهانه، لینک پرسشنامه اولیه از طریق پرس لاین برای معلمان ارسال شد. داده‌ها در نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ وارد و تحلیل شدند. در نهایت، از میان شرکت‌کنندگان، ۱۸۰ نفر که طی سه سال اخیر تست فیت را انجام نداده بودند به روش تصادفی منظم در سه گروه آموزش حضوری، مجازی و کنترل تخصیص یافتند.

ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته مبتنی بر سازه‌های مدل فرایند موازی گسترده بود. مداخله آموزشی در گروه حضوری طی چهار جلسه ۷۵ الی ۹۰ دقیقه‌ای با روش‌های سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ برگزار شد. در گروه مجازی، محتوای آموزشی شامل فیلم، پادکست و جزوه از طریق شبکه‌های اجتماعی (واتس‌آپ و ایتا) در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت. گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. بلافاصله پس از اتمام آموزش، قصد رفتاری و دو ماه بعد، اجرای آزمون پیگیری (پس‌آزمون) از طریق پرسشنامه انجام شد. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های کای دو، تحلیل واریانس یک‌طرفه و تی زوجی در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ تحلیل شدند.

**یافته‌ها:** یافته‌های پژوهش نشان دادند که پیش از مداخله، تفاوت معناداری بین گروه‌ها در متغیرهای جمعیت‌شناختی و سازه‌های مدل وجود نداشت. پس از اجرای مداخله، آموزش حضوری و مجازی موجب افزایش معنادار حساسیت و شدت درک‌شده، خودکارآمدی و کارآمدی پاسخ شدند که نشان دادند، اثر آموزش حضوری بیشتر بود. قصد رفتاری برای انجام تست فیت در گروه حضوری ۳۳/۴ درصد و در گروه مجازی ۵/۷ درصد افزایش یافت. همچنین میزان انجام واقعی تست فیت در گروه حضوری (۴۶/۳ درصد) و مجازی (۲۴/۵ درصد) به‌طور معناداری بالاتر از گروه کنترل گزارش شد. با این حال، تغییر قابل توجهی در وضعیت مسیر کنترل خطر و کنترل ترس مشاهده نشد.

**نتیجه‌گیری:** این مطالعه نشان داد که آموزش مبتنی بر الگوی فرایند موازی گسترده به‌ویژه در قالب حضوری، می‌تواند در ارتقای سازه‌های روان‌شناختی و افزایش مشارکت در غربالگری سرطان کولورکتال مؤثر باشد. یافته‌ها اهمیت پرداختن به ابعاد شناختی و ادراکی در مداخلات آموزشی را برجسته می‌سازند. آموزش مجازی اگرچه اثربخشی کمتری نسبت به حضوری داشت، اما می‌تواند به‌عنوان مکمل آموزش حضوری استفاده شود. در مجموع، طراحی مداخلات چندبعدی و پایدار برای ارتقای رفتارهای غربالگری در گروه‌های سنی بالاتر ضروری به‌نظر می‌رسد.

**کلیدواژه‌ها:** آموزش، آموزش حضوری، آموزش مجازی، غربالگری، تست فیت، الگوی فرایند موازی گسترده، معلم، رفسنجان